

Sabahudin Hadžialić

Prevoditi ili prepjevati

Veoma je teško metodološki razlučiti, a istovremeno je veoma jednostavno se suočiti sa izazovom objašnjenja naslova pretpostavljenog eseja.

Naime, iako sa jedne strane prevođenje jeste uvođenje civilizacijskih¹, kulturoloških² i književnih³ normi pretpostavljenih vremenu i prostoru u kojem živimo, s druge strane pred nama se razgrće svijet prepjeva koji otvara sasvim druga vrata. Raja. Da li?

O tome nešto kasnije, a sada da odmah razdvojimo prevod od prepjeva iako se oba oblika itekako nadopunjuju. Prepjevava se poezija dok se novelistika, odnosno

¹ Uz pripadnost istoj civilizaciji možemo samo očekivati i nagradnju kod prevođenja, odnosno prepjevavanja. Nameće se samo drugo pitanje: A šta je sa prevođenjem odnosno prepjevavanjem drugih civilizacija koji nestadoše u tmini vremena, prije nas? Kako možemo znati da li smo to „umetnuli“ u prevod ili prepjev kada govorimo o civilizaciji per se?

² Iako kultura jeste cjelokupno naslijeđe društvene grupe i latinske riječi *colere* koja govori o „nastanjivanju, uzgajanju...“ čudna je to riječ. Naime, u vremenu koje živimo kultura nerijetko jeste izvitopereni oblik pojednostavljenih pretpostavki očekivanih nadanja – i kod prepjeva, odnosno prevoda. In medias res: Kulturom se zovu i rigidni oblici ljudskih sanja, unazađujući oblici prezentacije vlastitog naslijeđa usmjereni nipodaštavanju drugog i drugačijeg. Kako se boriti protiv toga? Kulturom, ali drugačijom. Promicanjem onih vrijednosti koje objedinjuju, nadahnjuju i ni jednoga trenutka ne čine drugom ono što ne bi željeli da neko nama učini. Teško je, ali kako i je Erih From napisao u djelu „Bjekstvo od slobode“: „Ali, zviždanjem u mraku ne stvara se svetlost.“ (Nolit, biblioteka Sazvežđa, Beograd, 1983.g., str.125). Valja nam delati.

³ O normama sve najbolje! Kada govorimo o tome moramo itekako znati razlikovati književni jezik i njegov prepjev i/ili prevod u odnosu na svakodnevni, sleng jezik kojeg živimo.

proza, prevodi. Ovako gruba definicija različitosti je veoma osjetljiva i postavlja niz pitanja koja traže odgovore.

Na samom početku dolazi do, kod prevoda proze, pokušaja približavanja jedne kulture drugoj. Kako? Prevodilac se suočava sa prostorom i vremenom njemu neznanom, ili bar djelimično znanom, a želja mu je približiti se vremenu i prostoru u kojem trenutno živi. I prevodi. Upoznavanje sa djelom koje prevodi nije samo iščitavanje, poznavanje jezika prevoda i usmjerenost dugom i napornom radu „bukvalnog“ prevođenja. Ne! Pred njim je upoznavanje sa kulturom vremena i prostora koje/koji prevodi. On mora poznavati istorijsku, kulturološku i civilizacijsku potku onoga čemu je usmjeren i o čemu govori i radi tokom prevođenja, jer knjiga⁴ mu se može dopasti ili ne, ali on mora biti istovremeno ne samo prevodilac već i istoričar, lingvista, sociolog, a i pomalo filozof i političar. Jer nikada se ne zna šta sve može biti „izgubljeno u prevodu“.

Tada dolazimo do prepjeva koji se pojavljuje i kod proze kao nadgradnja jer tanka je linija između nečije svijesti o prevodu i činjenja istog. Da pojasnim- upravo zbog ulaska nečijeg djela u novi prostor, ali nerijetko i vrijeme, suočavamo se sa dva oblika prevođenja – doslovnim i slobodnim⁵. Kod prvog smo samo pod jurisdikcijom obaveza i vlastitog znanja jezika sa kojeg prevodimo⁶, a kod drugog moramo itekako poznavati i vlastiti jezik na koji prevodimo. Da, i ne samo to, već i prepjevavanjem dotjerivati djelo. Sada dolazimo do interakcije prevoda sa prepjevom, jer nevidljiva je granica gdje prelazimo iz jednog u drugi dio rada. I činjenja.

Veliki narodi imaju velike prevode i prepjeve, dok mali narodi imaju male prevode i prepjeve.

---

⁴ „Knjiga je poput škara, čekića ili čavla, jednom izmišljen predmet i nitko je više ne može bitno izmijeniti, poručio je i rekao kako se ne boji prognoza da će knjigu istisnuti moderni mediji jer će se knjiga "definitivno zauvijek koristiti“, Umberto Eco, Sajam knjiga u Istri, Hrvatska, 2006.g.

⁵ Naučno istraživački institut IBN SINA, Sarajevo – „Prevođenje kao umijeće i nauka“:

<http://www.ibn-sina.net/bs/component/content/article/367--prevoenje-kao-umijee-i-nauka.html>

⁶ Peščanik: Boris Buden - „Vjerujem da ta činjenica mora biti povezana s tradicionalnim shvaćanjem prevođenja kao puke reprodukcije originala, reprodukcije kojoj manjka autentičnosti i vlastite autonomije“:

<http://pescanik.net/2008/12/o-prevodenju/>

No sve, ipak, zavisi od:

1. Usmjerenosti države da pomogne invaziju svojih djela na druge prostore i vremena
2. Snagu i umijeće onih koji prevode, odnosno prepjevavaju djela.

Tačka 1. je veoma kontradiktorna jer i iz malih naroda dolaze veliki prevodi⁷ ali i iz velikih. No, generalno gledajući, manji⁸ narodi moraju više ulagati u prevode kako bi uobličili svoje mjesto pod suncem svjetske pojavnosti. Zahvaljujući Internetu, približili smo se apsolutnoj slobodi⁹ koja može postati apsolutnom¹⁰ samo dok ne ugrožava slobode drugih i drugačijih gdje možemo kontaktirati, razmjenjivati znanja i nade. A da nijednoga trenutka ne zaboravimo da smo, prije svega ljudi. No, tu je „kvaka 22“ koja upravo kod Interneta rađa sumnju. Jer, više od 95 % World Wide Weba je zagađeno svekolikim nakaradnim oblicima predstavljanja prevođenja i/ili prepjeva¹¹ koji čine medvjedu uslugu kulturi iz koje dolaze.

Tačka 2. je *conditio sine qua non* prevođenja, odnosno prepjevavanja. Iako se slažem sa Mladenom Machideom¹² koji postavlja sedam postulata kod prevođenja poezije: razlozi prevođenja¹³, posljedice prevođenja¹⁴, sumnja u prijevod kao takav, sjeta nakon prijevoda, moralizam uz prevođenje, solidarnost s drugim prevoditeljima, poetika i funkcija prevođenja, ja bih dodao još nešto. Jednostavno i nalazi se u dvije riječi: Prepjevani prevod¹⁵ koji zna biti itekako dobra nadgradnja.

⁷ Ivo Andrić: „Na drini ćuprija“ i Nobelova nagrada za književnost 1961.g. a dolazi iz maloga naroda sa Balkana

⁸ Po broju članova društvene zajednice i nikako drugačije

⁹ Iako ne jednom Erich Fromm u knjizi „Bjektivno od slobode“ navodi da ona ne postoji, već permanentna borba za nju

¹⁰ A šta je „apsolut“ do božanski oblik vlastite svijesti o veličini insekata što se ljudima zovu .

¹¹ Generalno, kako već rekoh, 95 % WWW je opterećeno neznanjem, licemjerjem, lažnim hedonizmom koji je usmjeren vrijeđanju i nipodaštavanju drugog i drugačijeg, drugim riječima, liječenjem vlastitih trauma bivajući, elektronskim putem, neko i nešto sasvim drugo. Dvadeset i pet procenata je na razmeđu znanja i neznanja. Kako to prevazići? Moj prijedlog je uvijek provjeriti šta je ta osoba i/ili grupa radila prije 10, 20, 30 godina i samo će vam se kazati. Evolutranje, po mom skromnom mišljenju, u ljudskoj svijesti postoji samo do činjenice da mene ne ugrožava, jer ljudi su, snažnije od životinja, sklone divljenju i poslušnosti. Samo je potreban vođa ili više njih, i stoka je spremna za ispašu. Onih 5 % ostalih, drugačijeg mišljenja i stava su tu da budu snaga boljitku što stremi.

¹² Kako prevoditi poeziju- Mladen Machiedo:

http://www.matica.hr/Vijenac/vijenac418.nsf/AllWebDocs/Sedam_flasheva_o_prevodjenju

¹³ pozitivni

¹⁴ negativne

¹⁵ Objašnjenje je jednostavno: Iako u njegovim postulatima već ima navedenog, smatram da je potrebno izdvojiti „prepjevani prevod“ kao nadgradnju djela samoga, i to u saradnji sa autorom djela koje prevodimo (ako se radi o živućem, savremenom, autoru) gdje u toku prevođenja obavljamo razgovore i kontakte sa ciljem pojašnjenja određenih dijelova poetike. Poezija je čuđenje na svijetu. I tada dodajemo naš „schmek“ koji kreira novo djelo. Jer

Istovremeno, moramo voditi računa i o istorijskim pretpostavkama kada su prevodi, odnosno prepjevi u pitanju. Neka djela moraju čekati i stotine godina da budu prevedena, odnosno prepjevana zbog ovih ili onih razloga¹⁶ a neka su tu, odmah, iza ugla, kao onomad „hljeba i igara“ gdje imamo *kućne* pisce i pjesnike, zavisno koliko su blizu vlasti ili ne. No, zahvaljujući liberalizaciji svijesti (unutar navedenih 5 %) kvalitet, a ne samo tržišna pretpostavka, zna ponekad avangardom biti. Ali strpljenje je potrebno. Zbog toga moram i odgovoriti na pitanje „Da li...?“ sa početka eseja o prevođenju ili prepjevavanju. Moramo samo voditi računa da nas valovi nadahnuća ne ponesu i ne razbiju o stijenje nadanja. Jedna je stvar šta je autor napisao, a sasvim druga kako smo mi to preveli ili prepjevali. Ako nismo „naučeni“ da mislimo upravo o tome.

Dakle, prevod ili prepjev? I jedno i drugo, jer i prevod i prepjev su jednake snage samo kada su zajedno uobličeni u djelu koje se prenosi iz jedne kulture u drugo, iz jednoga prostora u drugi.

Upravo na to je i mislio Jules Marouzeau u djelu *Primjena latinskog jezika*¹⁷ kada je navodio probleme kod prenošenja djela iz jedne kulture u drugu.

---

prepjevavanje je ponekad i nadgradnja samog djela. Primjer: Moje pjesme su prevedene sa BHS jezika na engleski 2011.g. od strane Anye Reich, a zatim sa engleskog na estonski jezik 2012.g. Univerziteti profesora, prof.dr. Lauri Piltel, koji je prevodio moje pjesme sa engleskog je, radeći uvodni osvrt za časopis Akadeemia iz Tartua, Estonia (novembra/studeni 2012., broj 11., str. 2001.), uporedio stihove iz mojih deset pjesama sa poetikom djela Charlesa Bukowskog, Witolda Gombrowića, Walta Whitmana, Ive Andrića, Mihaila Bulgakova, Danila Kiša i Meše Selimovića: <http://sabihadzi.weebly.com/akadeemia-magazine-estonia.html> . I šta poslije ovoga reći? Šutnjom se sve kazuje.

¹⁶ Jezički, ideološki, sociološki razlozi

¹⁷ Jules Marouzeau, *Einführung ins Latein. Deutsche Übersetzung und Bearbeitung von André Lambert unter Mitwirkung von Heinz Haffter*, Zürich und Stuttgart: Artemis Verlag, 1966. (original: 1954.), pogl. XI.: Primjena latinskog jezika. Preveo Ivica Studenović – „Da bih to mogao učiniti efektivno, smatram umjesnim odrediti bitne pokazatelje dobra prijevoda: prijevod mora biti takav da čitatelj u njemu pronađe ne samo točan sadržaj teksta, izlaganje i slijed misli s njihovim nijansama, nego, koliko je to moguće, i oblik koji obuhvaća taj smisao: osobinu jezičnog blaga, gramatički oblik, sintaktičku strukturu, svojstvenost stila, tako da prevedeni tekst za nuždu može poslužiti kao podloga za interpretaciju ili prosuđivanje vrijednosti isto tako dobro kao i sam originalan tekst. "Točno izraziti sadržaj teksta", kaže A. Guillemin u jednom članku o teškoćama pri prevođenju (*Revue des études latines*, 1924. str. 182), "ali također izraziti i dojam koji čitatelj dobije čitajući tekst". "Biti vjeran", kaže Marcel Prévost u uvodu u svoj prijevod Heroida (Collection Budé, str. XXII), "ali također izraziti i svojstvenost stila..., dostići literarnu vrijednost originalnog teksta na francuskom ..., francuskog čitatelja postaviti u onaj odnos prema francuskom tekstu u kojem se nalazio latinski čitatelj prema latinskom tekstu". Kvadratura kruga?, pita se Prévost. Zacijelo! "Izraziti latinski tekst na francuskom", kaže on, "predstavlja jedan od onih problema za koje matematičari kažu da imaju previše ograničenja kao npr. htjeti četiri nasumice postavljene točke spojiti kružnicom...u najvećem broju slučajeva najbolje što se može pokušati jest povući kružnicu kroz tri točke, a četvrtoj se približiti koliko je to moguće". Vrlo dobro! Mi ćemo sebi kao cilj postaviti ovo približavanje kvadraturi!

Još posljednja poteškoća i posljednje upozorenje. Postoji jedna sklonost prevoditelja čiji su korijeni u našem spisateljskom častohleplju te ju je teško korigirati: to je pokušaj da se smisao žrtvuje obliku ili – kako se to rado

No, kao zaključak se nameću citati prevodilaca sa prostora Jugoistočne Evrope, Zlatka Crnkovića: „Kad se prijevod čita kao original, onda je to ljepota“¹⁸ ili nesto malo istočnije kod Milorada Pavića, autora „Hazarskog rječnika“ i prevodioca Puškina¹⁹ i Byrona koji kaže da lik Onjeginja sačinjavaju tri elementa: autobiografski, pojavnost lika i protivrječnost u liku. Ako uzmemo kao *modus causalis* i Zlatka kao i Milorada, dobijamo ono što svako prevedeno djelo mora imati: prevod i prepjev. U tome je rješenje, bez obzira da li govorimo o proznim ili poetskim djelima.

Ako znamo šta činimo. Ne samo zbog sebe. Već prije svega zbog čitalaca kojima nudimo djelo na sud i razumjevanje.

I posljednje, ali ne i zadnje je da ne smijemo nikada prenebregnuti da *“Nije najveća budala onaj koji ne zna da čita, već onaj koji misli da je sve što pročita istina.”*²⁰. Da bi i sami znali čitati djela koja prevodimo, odnosno prepjevavamo, moram znati razlučiti istinu od laži. Tako je i sa prevođenjem odnosno prepjevavanjem. Jednostavno moramo²¹ znati kada prevoditi a kada prepjevavati.

To je priča bez kraja.

---

kaže – doslovnost ljepoti. Pitanje koje tčenci sebi često postavljaju i kojim ponekada izvode na megdan afinitete svojih učitelja, shvativši ih više ili manje ispravno, jest ovo: mora li biti točno ili se mora pisati na dobrom njemačkom? Ovo pitanje želim drugačije formulirati: s obzirom na ova dva jezika koji su oblikom i duhom tako različiti da je nemoguć direktan prijelaz s jednoga na drugi te se moraju primjenjivati beskrajni naponi i dosjetke da bi se jedan izrazio drugim i uvijek izgleda da se toj zadaći nije doruslo – koji ćemo od ova dva nespojiva zahtjeva žrtvovati: vjernost tekstu ili ljepotu oblika? Ja bih bez oklijevanja i iz vlastitog iskustva, ma što me koštalo da poštivanje toga odgovora, rekao: ni jedan ni drugi. Ako postoji načelna spremnost za odustajanjem od dijela zadatka, to će se odraziti na cijeli zadatak. Prijevod mora biti točan i mora biti "njemački". Budući je nemoguće oba zahtjeva istodobno ispuniti, silom se prilika kod oba zaustavljamo na pola puta. No, ovo je približavanje vrjednije nego bilo kakva vrsta polovičnog rješenja koje bi nadomještalo manjak interesa za jedan zahtjev pretjeranom brigom za drugi. Najlošije bi za prevoditelja bilo iz principa se zadovoljiti kompromisima. Prijevod mora biti i ostati borba. U tom slučaju može prijevod, više nego vježba latinskog i njemačkog, postati plodna metodička vježba i čin duhovne čestitosti.

Info: <http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/neven/marouz.htm>

¹⁸ Info: <http://www.jutarnji.hr/zlatko-crnkovic--kad-se-prijevod-cita-kao-original--onda-je-to-ljepota-/938456/>

¹⁹ http://www.lektire.me/prepicano/aleksandar-sergejevic-puskin-evgenije-onjegin_3

²⁰ Ivo Andrić, citat: <http://www.bosnacitat.com/tag/citanje>

²¹ Mada ne volim tu riječ jer je naredbodavajuća

Ali sa početkom.

Na ovaj način promišljanja kroz esej upravo o tome.

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>

NE KOPIRATI